

/POVODI

UDK 050:34ANALI PRAVNOG FAKULTETA U BEOGRADU"1953/1960"

DOI: 10.51204/Anali_PFBU_23307A

Dr Dejan POPOVIĆ*

Dr Zoran S. MIRKOVIĆ**

OSNIVANJE I POČECI ČASOPISA ANALI PRAVNOG FAKULTETA U BEOGRADU

Nakon što mu je 1946. godine oduzet *Arhiv za pravne i društvene nauke*, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu bio je punih sedam godina bez svog časopisa u kome bi nastavnici i asistenti imali priliku da objavljuju svoje naučne i stručne radove. U to vreme se rodila ideja o pokretanju novog fakultetskog časopisa – *Anala Pravnog fakulteta u Beogradu*. Sledi ukratko ispričana istorija njegovog nastanka.¹

Na sednici Saveta Pravnog fakulteta održanoj 1. jula 1948. godine, pod tačkom četiri dnevnog reda – izvršenje plana rada za 1948. godinu, profesor Jovan Đorđević i docent Radomir Lukić su ukazali da nije ni započet rad na

* Profesor emeritus, Univerzitet u Beogradu, Srbija, dejan.popovic@ius.bg.ac.rs.

** Redovni profesor, Univerzitet u Beogradu – Pravni fakultet, Srbija, zoranm@ius.bg.ac.rs.

¹ Videti i: Marković, Ratko. 1–3/1991. Povest fakultetskog časopisa. Anali Pravnog fakulteta u Beogradu: 1–9.

zborniku naučnih radova nastavnika Pravnog fakulteta. Prethodno je bio izabran Odbor za zbornik, koji je sada bio pozvan da se aktivira i „da se ispuni ova kolektivna obaveza u određenom roku“.² Vredi zabeležiti da je te godine objavljen prvi broj *Zbornika Pravnog fakulteta u Zagrebu*, što je moguće bio dodatni podsticaj da se članovi Odbora podsete dužnosti koja im je poverena.

To pitanje je, međutim, ponovo pokrenuto tek na sednici Saveta Pravnog fakulteta održanoj 20. novembra 1951. godine. Tada je bio razmatran izveštaj Odbora za izdavanje zbornika naučnih radova nastavnika Pravnog fakulteta. Taj izveštaj je podneo prodekan R. Lukić, u međuvremenu unapređen u zvanje vanrednog profesora. Prema njegovom mišljenju, zbornik ne bi trebalo izdavati jer radovi nisu na onom nivou koji bi Fakultet „mogao i trebalo da dá“. Pomenuo je i da postoje materijalne teškoće za njegovo izdavanje. Potom je uzeo reč profesor Borislav Blagojević, koji je izneo stav da bi, umesto pomenutog zbornika, Pravnom fakultetu trebalo vratiti časopis *Arhiv za pravne i društvene nauke* jer ga je Udruženje pravnika bez ikakvog osnova uzelo od Fakulteta. Predložio je da Savet donese odluku o vraćanju Arhiva. Dekan Mihailo Konstantinović je raspravu o tom pitanju odgodio za neku od narednih sednica.³

Rasprava o vraćanju časopisa *Arhiv za pravne i društvene nauke* Pravnom fakultetu vođena je na sednici Saveta održanoj 29. decembra 1951. godine. Dekan M. Konstantinović je rekao da izveštaj Odbora za izdavanje zbornika „obuhvata dva pitanja: 1) pitanje izdavanja zbornika Pravnog fakulteta i 2) izdavanje jedne periodične publikacije od strane Fakulteta u vezi sa predlogom prof. Blagojevića o vraćanju 'Arhiva za pravne i društvene nauke' pod okrilje Fakulteta“. Najpre je R. Lukić izneo stav Odbora za izdavanje zbornika da se prikupljeni materijal, ako ne može da se objavi zbornik, „izda kao neka povremena publikacija“. B. Blagojević je ponovio svoj predlog za preuzimanje *Arhiva za pravne i društvene nauke* i rekao da za to postoje „i lični i materijalni uslovi“. Posle duže diskusije u kojoj je naročito naglašena potreba da se stupi u kontakt s Udruženjem pravnika FNRJ u vezi sa tim pitanjem, Savet je odlučio da se diskusija o ovoj tački nastavi na idućoj sednici.⁴

² Arhiv Pravnog fakulteta, *Zapisnik sa sednice Saveta Pravnog fakulteta u Beogradu u školskoj 1947–48*, Zapisnik sa sednice od 1. jula 1948. godine.

³ APF, *Zapisnik sa sednice Saveta Pravnog fakulteta u Beogradu u školskoj 1951–52*, Zapisnik sa sednice od 20. novembra 1951. godine.

⁴ APF, *Zapisnik sa sednice Saveta Pravnog fakulteta u Beogradu u školskoj 1951–52*, Zapisnik sa sednice od 29. decembra 1951. godine.

Na sednici Saveta od 3. januara 1952. godine dekan je otvorio diskusiju o toj tački dnevnog reda rezimirajući sadržaj diskusije sa prethodne sednice. Dušan Jevtić, vanredni profesor, ukazao je na potrebu da fakultetski časopis postoji kako bi nastavnici i asistenti imali mogućnost da objavljuju svoje radove. J. Đorđević je smatrao da nije bitno ime časopisa nego hoće li se izdavati. B. Blagojević je, kao inicijator vraćanja *Arhiva za pravne i društvene nauke*, izneo sledeće činjenice: „'Arhiv' je posle oslobođenja pokrenut kao zajednički organ Pravnog fakulteta i pravničke organizacije koja se tada stvarala u našoj zemlji. Uredništvo se obrazovalo putem zajedničkog delegiranja. Fakultet ni jednog trenutka nije mislio da ustupi 'Arhiv' nego je nekoliko puta napominjano da je 'Arhiv' organ Fakulteta. I u prvom broju 'Arhiva' koji je izašao posle rata naglašeno je da je to nastavak ranijeg časopisa, pa je i numeracija nastavak ranije. Fakultet je mislio da će primanjem pomoći od strane drugih učiniti uslugu našoj zemlji a ne da se time odriče svog časopisa.“ Te znamenite reči profesora Blagojevića puna su istina o otimanju *Arhiva za pravne i društvene nauke* od Udruženja pravnika FNRJ; takav status *Arhiva* ostao je nepromenjen do današnjeg dana.

Honorarni vanredni profesor Leon Geršković, istaknuti funkcioner nove vlasti, ukazao je da u pogledu vraćanja *Arhiva* postoje „izvesni formalni elementi“ (sic), da je *Arhiv* postao opštejugoslovenski časopis i da bi vraćanje Pravnom fakultetu „značilo korak unazad“. On je smatrao „da nema realne mogućnosti za izdavanje dva pravna časopisa u Beogradu“. L. Geršković, koji je voljom Partije došao na Pravni fakultet u Beogradu, očigledno nije imao sluha za tradiciju, organe i tela Fakulteta. Docent Andrija Gams je podsetio da je pre rata postojalo više pravnih časopisa u Beogradu i da je i „sada moguće izdavati dva i više časopisa“. Smatrao je da okolnost da će časopis biti organ Fakulteta ne znači da neće imati jugoslovenski karakter. R. Lukić se vratio predlogu sa prethodne sednice da treba obrazovati jedan odbor koji bi ispitao mogućnosti izdavanja jedne publikacije. Docent Mihailo Jezdić je bio za to da se pitanje objavljivanja prikupljenog materijala razdvoji od pitanja vraćanja *Arhiva*. Sličnog je mišljenja bio i profesor Nikola Stjepanović, koji je smatrao da pitanje preuzimanja *Arhiva* ne može rešiti sâm Fakultet. L. Geršković i J. Đorđević su istakli teškoće koje postoje u vezi sa izdavanjem jednog časopisa. Ta dvojica profesora, po svemu što su rekli, nisu bili skloni vraćanju *Arhiva* pod okrilje Pravnog fakulteta. J. Đorđević je bio i glavni i odgovorni urednik *Arhiva za pravne i društvene nauke*, što je i ostao do smrti.

Na kraju je prof. B. Blagojević, pošto njegov predlog nije podržan, povukao predlog o preuzimanju *Arhiva za pravne i društvene nauke*. Nažalost, ni upornost ni argumentacija profesora Blagojevića, koja je bila neupitna i nesporna, nisu pomogle da se *Arhiv* vrati svome osnivaču – Pravnom fakultetu. Spoljne sile, oličene u Udruženju pravnika FNRJ, koje je formirano

da bi držalo pod državno-partijskom kontrolom veoma važnu pravničku profesiju, bile su jače od Pravnog fakulteta i njegovih profesora, naročito predratnih, na koje se, po pravilu, gledalo sa nepoverenjem.

Zaključujući raspravu, dekan M. Konstantinović je predložio, a Savet usvojio, da se obrazuje jedan odbor „koji bi ispitaio sve mogućnosti za izdavanje jedne periodične publikacije od strane fakulteta“. U Odbor su ušli redovni profesor Miloš Radojković, vanredni profesor Dušan Jevtić, docenti Dragoslav Janković, Dragomir Stojčević i Andrija Gams i asistent Dragoslav Avramović.⁵

Na sednici Saveta Pravnog fakulteta održanoj 18. decembra 1952. godine, pod tačkom pet dnevnog reda, razmatrano je pitanje pokretanja fakultetskog časopisa. Pročitani su Izveštaj Komisije (Odbora) za časopis Pravnog fakulteta koji je sadržao predloge o pokretanju časopisa. Posle duže diskusije, u kojoj su učestvovali profesori M. Konstantinović, J. Đorđević, M. Radojković i M. Žujović i docenti D. Stojčević, M. Jezdić, A. Gams i D. Janković, Savet je doneo sledeće zaključke:

- „1) Potrebno je početi sa izdavanjem fakultetskog časopisa u toku 1953. godine.
- 2) Treba preduzeti sve mere da se obezbede potrebna materijalna sredstva za izdavanje ovog časopisa. U vezi sa ovim redakcioni odbor će izraditi potrebne kalkulacije.
- 3) Časopis će izlaziti tri-četiri puta godišnje, i to na sedam-osam štampanih tabaka.
- 4) Pitanje naziva časopisa biće kasnije diskutovano i o tome doneta odluka.“
- 5) U redakcioni odbor časopisa izabrani su profesori M. Konstantinović, J. Lovčević, M. Radojković, B. Blagojević i R. Lukić, docenti D. Janković i A. Gams i honorarni docent N. Srzentić. Za sekretara je izabran asistent D. Avramović.
- 6) O eventualnom angažovanju jednog honorarnog službenika za potrebe obavljanja poslova u vezi sa časopisom trebalo je da bude naknadno odlučeno.

⁵ APF, *Zapisnik sa sednice Saveta Pravnog fakulteta u Beogradu u školskoj 1951–52*, Zapisnik sa sednice od 3. januara 1952. godine.

- 7) Predviđeno je da „autori članaka, članovi redakcije i drugi poslovi oko uređivanja časopisa budu honorisani“.⁶

Na sednici Saveta Pravnog fakulteta od 16. januara 1953. godine, prilikom primanja zapisnika sa prethodne sednice održane 18. decembra 1952. godine, u vezi sa tačkom pet dnevnog reda, prof. B. Blagojević je izjavio da na poslednjoj sednici nije mogao da ostane do kraja i zato nije mogao da izrazi neslaganje sa svojim izborom za člana redakcionog odbora fakultetskog časopisa. Zbog toga je zamolio Savet da bude oslobođen tog članstva. Kao glavni razlog on je naveo da je uvek smatrao i da i dalje smatra da časopis Pravnog fakulteta treba da nosi ime koje je uvek nosio – *Arhiv za pravne i društvene nauke*. Pošto je bilo neizvesno da će časopis moći da izlazi sa tim imenom, on je smatrao da ne može da učestvuje u radu redakcionog odbora tog časopisa. Osim glavnog razloga, naveo je i nekoliko manje važnih: da je previše zauzet, da se ne slaže da časopis izlazi tri-četiri puta godišnje nego smatra da treba da izlazi svakog meseca i najzad da u redakcionom odboru svakako treba da bude prof. J. Đorđević. Posle kraće diskusije, Savet je uvažio molbu prof. B. Blagojevića da se oslobodi članstva u redakcionom odboru Pravnog fakulteta.⁷

Konačno, glavni i odgovorni urednik časopisa bio je prof. Mihailo Konstantinović, a članovi redakcije redovni profesori Jovan Lovčević i Miloš Radojković, vanredni profesor Radomir Lukić, docenti Dragoslav Janković i Andrija Gams, honorarni docent Nikola Srzentić i asistent Dragoslav Avramović. Usmeno fakultetsko predanje kazuje da je prof. Konstantinović nadenuo časopisu i ime – *Anali Pravnog fakulteta y Beogradu*. Ime, često i nepretenciozno, imalo je da ukaže da se u časopisu beleže postignuća iz nauke, struke i nastave na Pravnom fakultetu y Beogradu, u zemlji, ali i šire. Sledeći najbolje tradicije *Arhiva*, i *Anali* su bili i ostali „časopis za pravne i društvene nauke“.

U pomenutom sastavu redakcija je radila 1953. godine. Od prvog broja 1954. pa do prvog broja (broj 1–2) 1960. godine sastav redakcije je izmenjen samo utoliko što su umesto Dragoslava Avramovića u redakciju ušli asistenti Dragaš Denković i Vladan Stanković.

U impresumu su bili dati sadržaj časopisa, sastav uređivačkog odbora, a na zadnjoj korici poruka pretplatnicima. Na unutrašnjem delu zadnjih korica prvog broja Anala bilo je zapisano: „Nezavisno od volje redakcije ovaj broj

⁶ APF, *Zapisnik sa sednice Saveta Pravnog fakulteta u Beogradu u školskoj 1952–53*, Zapisnik sa sednice od 18. decembra 1952. godine.

⁷ APF, *Zapisnik sa sednice Saveta Pravnog fakulteta u Beogradu u školskoj 1952–53*, Zapisnik sa sednice od 16. januara 1953. godine.

izlazi sa zadocnjenjem od mesec dana. Redakcija se nada da će sva četiri broja predviđena za ovu godinu izaći do kraja decembra.“ Ovo je redak primer odgovornosti članova redakcije prema preuzetim obavezama.

Rubrike su bile: članci, diskusije, prilozi, međunarodni pregled (povremena rubrika), sudska praksa, prikazi, pregled časopisa, beleške, *in memoriam* i primljene knjige.

U prvom broju *Anala* članke su objavili: Milan Bartoš „Pravo Ujedinjenih nacija“, Borislav T. Blagojević „Uporedno pravo – metod ili nauka“, Andrija Gams „Svojina i imovina“, Mehmed Begović „Utvrdjivanje očinstva prema članu 26 Zakona o odnosima između roditelja i dece“ i Dragomir Stojčević „*Exhereditio sui* u prvobitnom rimskom pravu“.

U rubrici „Diskusija“ Mihailo Stupar se bavio pitanjem organa starateljstva. Za rubriku „Sudska praksa“ priloge su dali Mihailo Jezdić, Vladimir Kapor, Živomir Đorđević, Pavle Dimitrijević i Dragaš Đ. Denković. Borivoje Poznić, Vojislav Simović, Ljubica Kandić, Pava Konstantinović, Velimir Vasić i Predrag Mihailović prikazali su četiri strane i dve domaće (jugoslovenske) knjige.

U rubrici „Pregled časopisa“ Smilja Avramov je napisala redove o *The American Journal of International Law*, Dragoslav Avramović o *Economic Journal*, Jovan Lovčević o *Finanzarchiv* i Milan Žujović o *Revue d'Economie Politique*.

U prvom broju *Anala* iz 1953. godine napisani su *in memoriae* za preminule profesore od početka Drugog svetskog rata do tog vremena. To su bili profesori: Mihailo Ilić i Đorđe Tasić, koje je umorio Gestapo na Banjici 1944, odnosno 1943. godine, Božidar V. Marković, koji je preminuo 1946. godine, Ljubomir Dukanac, koji se upokojio posle duge i teške bolesti 1949. godine, te Dragoljub Arandelović, Relja Popović i Milan Todorović, koji su preminuli 1950. godine. Nije bilo teksta o Iliji Pržiću, koga su streljale nove vlasti odmah po oslobođenju Beograda u jesen 1944. godine.

U rubrici „Beleške“ napisano je o doktorskim ispitima na Fakultetu, radu Katedre za građansko pravo sa međunarodnim privatnim pravom, radu Opšteg seminara za istoriju države i prava i pripremanja za Petu interfakultetsku konferenciju pravnih fakulteta Jugoslavije. To su svedočanstva o aktivnom akademskom životu na Pravnom fakultetu u Beogradu.

Od 1953. do kraja 1960. godine izašlo je ukupno 28 svezaka *Anala*,⁸ pri čemu su svake godine nominalno objavljivana po četiri broja. Redakcija je nastojala da objavljuje prvenstveno članke o aktuelnim pitanjima domaćeg pozitivnog prava, da u časopisu dobiju mesto teorijska pitanja domaćeg

⁸ Godine 1953. izašle su tri sveske (br. 1, 2 i 3–4). Od 1954. do 1958. svake godine su izlazile po četiri sveske, 1959. tri (br. 1, 2 i 3–4), a 1960. godine dve (br. 1–2 i 3–4).

savremenog prava i analiza sudske prakse, ali su isto tako objavljivani članci iz raznih oblasti pravnih i društvenih nauka. Redakcija je često tražila od pojedinih autora da specijalno za *Anale* obrade određena aktuelna i najznačajnija pitanja.

Osim profesora i asistenata sa Pravnog fakulteta, doprinos časopisu su davali brojni drugi pravници-teoretičari sa drugih pravnih fakulteta i instituta i pravnici-praktičari (sudije, javni tužioci, visoki državni činovnici, advokati i drugi).

U budžetu Fakulteta predviđana su sredstva za rad *Anala*. Tako je za 1954. godinu časopisu budžetom ukupno odobreno 1.402,261 dinara, da bi zbog povećanja cene hartije i grafičkih usluga taj iznos za 1955. godinu porastao na 2.200,000. Od pretplate i prodatih brojeva preko knjižara 1955. godine prihodovano je oko pola miliona dinara, sledeće godine je taj iznos nešto opao.

Administracija časopisa je vršila razmenu sa stranim i domaćim časopisima. Ta razmena je stalno povećavana. U 1956. godini izvršena je razmena sa 96 časopisa, od čega 28 domaćih i 68 stranih časopisa. Časopisi dobijeni razmenom predavani su fakultetskoj Biblioteci, čime su smanjivani izdaci Fakulteta za nabavku časopisa.⁹

Na sednici Fakultetske uprave od 17. marta 1955. godine odlučeno je da se o izveštaju o radu *Anala* diskutuje na Sekciji Pravnog fakulteta Udruženja univerzitetskih nastavnika, a ne na Fakultetskoj upravi.¹⁰

U prvom Statutu Pravnog fakulteta iz 1956. godine, u članu 121, propisano je: „Fakultet izdaje svoj časopis 'Anali Pravnog fakulteta'. Časopis uređuje urednik sa uređivačkim odborom, koje bira Uprava. Uređivački odbor je dužan da krajem svake školske godine podnose izveštaj Fakultetskoj upravi.“ Ista odredba je ponovljena i u članu 113. Statuta iz 1959, članu 238. iz 1961. i članu 192. iz 1967. godine.¹¹ Prema odredbama Statuta iz 1967. godine, časopis *Anali* je postao deo Centra za dokumentaciju i publikacije.

Na sednici Fakultetske uprave od 5. maja 1958. godine prof. J. Lovčević je u ime redakcije *Anala* izneo mišljenje da su „autorski honorari koji se isplaćuju za objavljene napise isuviše niski“. Posle kraće diskusije Fakultetska uprava je donela odluku o povećanju honorara za tekstove objavljene u *Analima*

⁹ APF, *Izveštaj o radu Pravnog fakulteta u Beogradu školske 1954/55, 1955/56 i 1956/57 godine*, 28–29.

¹⁰ APF, *Zapisnik sa sednice Saveta Pravnog fakulteta u Beogradu u školskoj 1954–55*, *Zapisnik sa sednice Fakultetske uprave od 17. marta 1955. godine*.

¹¹ Statut Pravnog fakulteta, 1956, 27; 1959, 29; 1961, 44; 1967, 47.

od 1. januara 1958. godine, i to za članke 12.000–14.000 dinara, diskusije 12.000, priloge 6.000–9.000, sudsku praksu 12.000–14.000, prikaze knjiga 9.000–12.000, pregled časopisa 9.000–12.000 i beleške 6.000–9.000 dinara. Za rubrike za koje je bio predviđen autorski honorar od minimuma do maksimuma, visinu honorara je određivao glavni urednik. Istovremeno, glavnom uredniku je povećan honorar na 20.000, a sekretarima na 10.000 dinara, po izdatom broju.¹²

Na sednici Fakultetske uprave, od 19. septembra 1960. godine, razmatrana je molba prof. Konstantinovića da bude oslobođen dužnosti glavnog i odgovornog urednika časopisa *Anali*. U Zapisniku sa sledeće sednice Fakultetske uprave od 28. septembra 1960. godine stoji: „Na predlog dekana Fakulteta i diskusije Fakultetska uprava je odlučila da prihvati ostavku dr M. Konstantinovića na dužnosti glavnog i odgovornog urednika 'Anala', a da pitanje izbora novog odbora i urednika odloži za jednu od narednih sednica i da se prethodno prouči mogućnost proširene izdavačke aktivnosti Fakulteta. Ovom prilikom dr J. Đorđević (novi dekan – *autori*) zahvalio se dr M. Konstantinoviću da je svojim radom uspeo da 'Anale' digne na visok nivo, da su 'Anali' jedan od najbolje uređenih naših časopisa i izrazio svoje žaljenje zbog njegovog odlaska sa ove dužnosti.“¹³ Broj 1–2/1960. poslednji je broj Anala koji je izašao pod uredničkom palicom profesora Konstantinovića. Od sledećeg broja (3–4/1960) časopis je uređivao honorarni redovni profesor Milan Bartoš.

Mihailo Konstantinović (1897–1982), vršeći dužnost prvog glavnog i odgovornog urednika Anala sedam godina, ostavio je neizbrisiv trag i u koncepciji i u stilu uređivanja fakultetskog časopisa. Otuda se *homage*-u koji mu je časopis odao posvećujući mu poseban broj povodom stovadesetpetogodišnjice rođenja krajem 2022. godine dodaje i ovaj prilog, koji podseća na osnivanje i početke objavljivanja *Anala Pravnog fakulteta u Beogradu*, važne događaje u istoriji Ustanove, neodvojive od ličnosti i dela profesora Konstantinovića.

¹² APF, *Zapisnik sa sednice Fakultetske uprave Pravnog fakulteta u Beogradu u školskoj 1957–58*, Zapisnik sa sednice od 5. maja 1958. godine.

¹³ APF, *Zapisnik sa sednice Fakultetske uprave Pravnog fakulteta u Beogradu 1959–60*, Zapisnik sa sednica od 19. i 28. septembra 1960. godine.